

HERCEGSZÁNTÓ SANTOVO

A kisebbségek helyzetét vizsgálva Lenin felismerte, hogy a nemzetiségi politikában akkor járunk el helyesen, ha a nemzetiségek számára mind szélesebb lehetőségeket biztosítunk, ha hagyományaik ápolását segítjük, sőt ösztönözzük. Hogyha az anyanyelvi kapcsolataikat támogatjuk. Vagyis ha többet biztosítunk számukra, mint önmagunknak. Mert kisebbségben vannak, és ezért érzékenyebbek. Mert akkor betöltik a híd szerepét. Mert akkor kultúrájukkal gazdagítanak bennünket is. Mert...

Szerbek?

A határhoz vezető út végén, a település szélén két nyelvű helységjelző tábla utal rá, hogy Hercegszántó nemzetiségi község. 2800 lakosának jó egyharmada vállalja, hogy délszláv. Büszkén vállalja.

Vállalja? Hát igen. Lenin azt is leszögezi, hogy azt kell nemzetiségeknek tekinteni, aki azt vállalja. Persze presszióktól mentes körülmények között, önként, emelt fővel, szokásaiban és életvitelével is. És így lesz Martinovicsokból, Szöllőshegyiekből, Dragonoból magyar és ekként lehet Kovács szlovák, Gádosos német ajkú vagy Deli román.

Igy aztán igazuk is van, meg nem is azoknak, akik a történelmi tényekre támaszkodva ugyan, de megmosolyogják a magukat szerb leszármazottaknak való hercegszántóiakat: „Még hogy szerb?!”

Történt ugyanis, hogy Santovón, vagyis Hercegszántón évszázadokig éltek együtt békecsendben délszlávok és magyarok. Az utóbbiak tudomásul vették, hogy az előbbieket túlsúlya miatt a nagymisét horvátul celebrálja a pap.

Az 1890-es évek derekára viszont kialakult egy 50-50 százalékos egyensúly, amikor a magyarok kérelemmel fordultak a kalciosai érsekhez, aki 1895-ben elrendelte: a továbbiakban az egyik héten magyarul, a másik héten a délszlávok kedvére szóljon a szentbeszéd.

Ezen aztán megaragudtak a nemzetiségek, de olyanra ám, hogy kollektíven áttértek a görögkeleti hitre. A háborúság hullámaiban gyorsan sikerült a papoknak lecsillapítani, és az átkeresztelkedettek lassan-lassan visszatértek a római egyház kebelébe. Kivéve...

A helytörténészek azt állítják: kivéve a rátartibb, nyakasabb horvátokat, sokacokat. Azok nem engedtek a huszonegyből, s a mai leszármazottaik a vallással együtt a szerbiséget is felvállalták. Igaz-e, nem-e? Felesleges volna a vitát újrakezdeni, az viszont tény, hogy a duplakeresztes templom mintegy 90–100 hívőt tarthat számon, s miattuk van a Petőfi utca is három nyelven kiírva: magyarul, horvátul, s cirill betűkkel, lévén hogy a szerbek a cirillt használják.

Jakab elvtárs is szívesen látott vendég a délszláv klubban

Népviselőbe öltözött fiatalok

„Köszönjétek előre!”

Hercegszántó határ menti település, a szélén futó út FEP-hez visz, így hát a helybeliek számára nem nagy újság, ha határőrt látnak. Az őrsön szolgálatot teljesítők számára sem meghökkentő, legalábbis az első egy-két hónap múltán, ha összetalálkoznak népi-nemzetiségi viseletbe öltözött fiatalokkal.

— *Légszemből a sokac ruha* — mondja Jakab Tibor őrnagy, az őrsparancsnok —, *csillog-villog rajta az aranyos napfényben a temérdek flitter, mégsem csicsás. A helybeliek szívesen öltik magukra, és aki benéz a délszláv klubba, az láthat ott egy valószínű népviseleti bemutatót is: mesés kötének, kevésbé díszes bunyevác öltözetek, macedon bugyogók, sokac nyakdíszek...*

Az őrsparancsnok jól ismeri az itt lakókat. 1968–71 között Hercegszántón volt politikai helyettes, s egy kis kerülővel 1981-ben újra visszatért ide, már parancsnokként. Azóta ötször lett kiváló és tízszer élenjáró az alegysége.

— *Az eredmény részben a településen lakókkal kialakult jó együttműködésnek köszönhető* — állítja. — *Nem néznek ki bennünket, határőröket a nemzetiségi klubból sem. Báltin Pista, Jelasyty Márk, Blázsev Vítályos, Báltin Zsivka... és még hosszasan sorolhatnám azokat az önkéntes határőröket, akik a község egyharmadát kitevő nemzetiségiek közül valók.*

Az ő lánya is sokához ment feleségül 1980-ban. Jakab Tibor a kapcsolatok alakításában nagyon fontosnak tartja, hogy neveltjei tiszteljék a nemzetiségek hagyományait, szokásait, jogait. Első számú parancsolata: „Köszönjétek előre!”, mondja atyáskodva az őrsre érkező fiataloknak. „Tiszteljétek őket, hogy benneteket is tisztelhessenek.”

Adalék a jó kapcsolatokhoz. A délszláv klub elnöke Páncsity István, akit a határőrök is inkább Sztipa bácsinak szólítanak, egy kissé sajnálkozva sorolja: *Glavatyity Marikát Szegedre vitte egy leszerelő határőr, Jelity Máriát Villányi Ervin határőr vette feleségül, Arjánovics Dusan lánya szintén leszerelő határőr asszonya lett...*

— *Az utóbbi öt évben, több mint száz sokac lány ment feleségül határőrökhöz* — mondja a tekintélyes bajuszú, Sztipa bácsi —, *és általában véve rengeteg a vegyes házasság.*

Bákó=nagyi

Történetesen az ő felesége is magyar. Így aztán otthon hol magyarul, hol horvátul beszélnek. A vegyes családokban teljesen magától értetődő mindkét nyelv tudása, és nemcsak azokban.

Mitos András tanácsstítkár felemlíti, hogy a második világháború előtt Hercegszántón

az általános iskolai órák felét horvát nyelven tartották. Így a ma ötven év feletti magyarok már annak idején az iskolában megtanultak horvátul. Presszóban, moziban, munkahelyen és az utcákon gyakran váltanak magyarról horvátra vagy fordítva. Ez a két nyelvűség a magyarokat arra, hogy a magyar általános iskolában a nebulók többsége (!) erőteljesen szorgalmazta: legyen lehetőség fakultatív nyelvtanítás keretében megtanulni horvátul.

— *Községünkben talán csak a tanácselnök, Gyurity József édesanyja tőri a magyart* — állítja Mitos András —, *mindenki más jól beszéli a nyelvet, mégis természetes joga mindenkinek, hogy boltban, közhivatalban anyanyelvét használja. A gyerekekre ragad a nyelv. Az én fiam például, pedig a mi családunk magyar, Bákónak hívja a nagymamáját, ami horvátul annyit jelent: nagyi.*

Hercegszántó oktatási központ, a magyar iskola mellett itt kapott helyet a délszláv körzeti iskola és diákotthon. A település helyzete bizonyos tekintetben (közlekedési, egészségügyi és kulturális ellátottság) az átlagosnál jobb. A termelőszövetkezet prosperál, de kevés itt a munkalehetőség, ezért évente húsz-harminc lakos elvándorol.

A folyamat visszafordítására vagy legalábbis megállítása érdekében a nagyhirű Szurcsik István utódja, Császár György téveszelnök szerződést kötött a budapesti Csemege Vállalattal. A megvalósulás útján levő terv szerint Abonett-típusú fogókúrás

Az őrs és a település jó kapcsolatát bizonyítja: sokszor látnak vendégül kisiskolásokat

Nem ritka, hogy helybeliek jelzésére ugrik a riadócsoporthoz

A két önkéntes nem hallott a modern Rómeó-Júlia történetéről

A politikai helyettest régről ismeri a párttitkár és a tanácsitkár

kenyeret és különféle különleges pékárut fognak készíteni. Az épülő üzem kezdetben 35-40 embernek ad munkaalkalmat. Ha majd három műszakban üzemelhet, akkor száznál több dolgozót foglalkoztathat.

— Szorgalmas, dolgozó helybeliek keresik a boldogulás új útjait — magyarázza ezzel kapcsolatban Kovács Attila hadnagy, akinek apja évekig volt a hercegszántói FEP-en útlevelező —, ismerem, szeretem ezt a népet. Nem idegenként cseppentem az örsre. Sok fiatalot ismerek, kivel együtt jártam iskolába, kivel együtt horgászom, vagy roptam a táncot a délszláv táncsoportban...

A múlt idejű „roptam”-ot fájdalmas arc kifejezéssel mondja. Nem teljesen önszántából maradt ki a csoportból. Februárban még úgy kellett beédesgetni, de aztán egyre nagyobb kedvvel, örömmel járt a próbákra. Jó hangulatban, lelkesen készülődtek a fellépésekre, és a korábbi évek hagyományaihoz híven sikeres fellépésekkel öregbítették a hercegszántói délszláv klub jó hírét.

Hanem a klub idősebb tagjai nem vették jó néven, hogy a magunkfajtájába-beli fiatalok közül egyre kevesebben léptek be a táncsoportba, s már-már többségbe kerültek a magyarok. Szóvá is tették ezt. Egyebek mellett a maguk gyerekeinek szülő szemrehányással: „Hiszen, fiam, neked a véredben kell legyen a kóló!”.

Mire a magyarok elmaradtak a táncsoportból.

Pedig kár volna, ha a félreértések, sértődések miatt — függetlenül a nemzetiségi hovatartozástól — nem a legrátermettebb fiatalok segítenék a népi-nemzeti, nemzeti-ségi ének és tánc hagyományok őrzését, ápolását, fennmaradását.

Fúj a szél?

Az élet bonyolult. Beszélnek a faluban, hogy bár a viszony magyarok és délszlávok között több mint kiegyensúlyozott, azért mostanság támadtak ellentétek. A fiatalok csak nevetnek a dolgon, de az idősebbek között akad, aki már feladta a köszönviszonyt is.

Beszélik, hogy ebben szerepe van egy leányszöktetésnek. Suttognak róla, hogy két sokak család feje már-már tényként tekintette fiuk, illetve lányuk frigyét. Ám a szerelem! A lány — beszélnek — megszökött otthonról. Egy magyar fiú szöktette el.

Csiripelik a verebek: az apja keményen megharagudott. Beszélnek, a tervezett nagy lagziból nem lett semmi, mert a sokacok el vannak tiltva az esküvőtől. Igaz-e, nem igaz? A fiatalok csak nevetnek, hiába firtatja az idegen a kérdést.

— Én sem hallottam — állítja az önkéntes határőr-csoport vezetője, Schmel József, és társa Mészáros Ferenc, akivel gyakran

jár szolgálatba szintén csodálkozva néz. Aztán mindketten arról beszélnek, aligha lehet ez így egészségesen igaz, hiszen végül is már nem a Rómeó-Júlia korszakban élünk, hanem a huszadik században.

Viszont nem zörög a haraszt...

— Az én feleségem is magyar — mondja Sztipa bácsi, a délszláv klub elnöke —, és ha van baj, hát az alapvetően nem az lehet, hogy a fiú nem sokac, hanem talán, hogy a fiatalok is, a szülők is türelmetlenek. A türelmetlenség pedig nagyon rossz tanácsadó...

Ezzel az ő részéről is le van zárva a téma. Inkább arról beszél, hogy a zombori Vladimir Nadzov kultúregyüttessel milyen a klubjuk kapcsolata. Hogy az ottani préron (bunyevác farsang), illetve a Mária, Marica névnaphoz kötött itteni marindán, milyen nagyszerű a reggelig tartó vígasság. Megmutatja a zenekar, a táncsoport, illetve a kórus által nyert okleveleket, rangos elismeréseket.

— Amikor megkaptuk klubnak ezt a gondnoki lakást — mondja —, nagy lelkesen nekiálltunk átalakítani, felújítani, de a határőrök segítségével nélkül aligha boldogultunk volna. Akárcsak az óvodánál, vagy az iskolánál, itt is szívesen segítettek és mi hálával gondolunk rájuk. Természetesen kaptak meghívót az átadási ünnepségre és klubunkban bármikor szívesen látott vendégek.

Ünnepi öltözékek

A táncsoport legsikeresebb száma egy lakodalmas, amelynek kellékei megtöltenek egy teherautót. Tavaly a szombathelyi fesztiválra a télesztől kért gépkocsit a táncsoport. Kaptak, nyolcezer forintért. Hanem amikor hazaértek a táncosok, Császár György megkérdezte: hogyan szerepeltek. S az első helyezés feletti örömeiket megtézte: akkor hát a szállítás is ingyenes volt.

A régi-régi kultúrcsoport nagy öregje, Bognár József, az általános iskola igazgatója, a hagyományörző csoport patronálásával kétszer érdemelte ki a Szocialista Kultúráért kitüntetését. 24 év óta mindig kísérték őket, bárhol léptek fel.

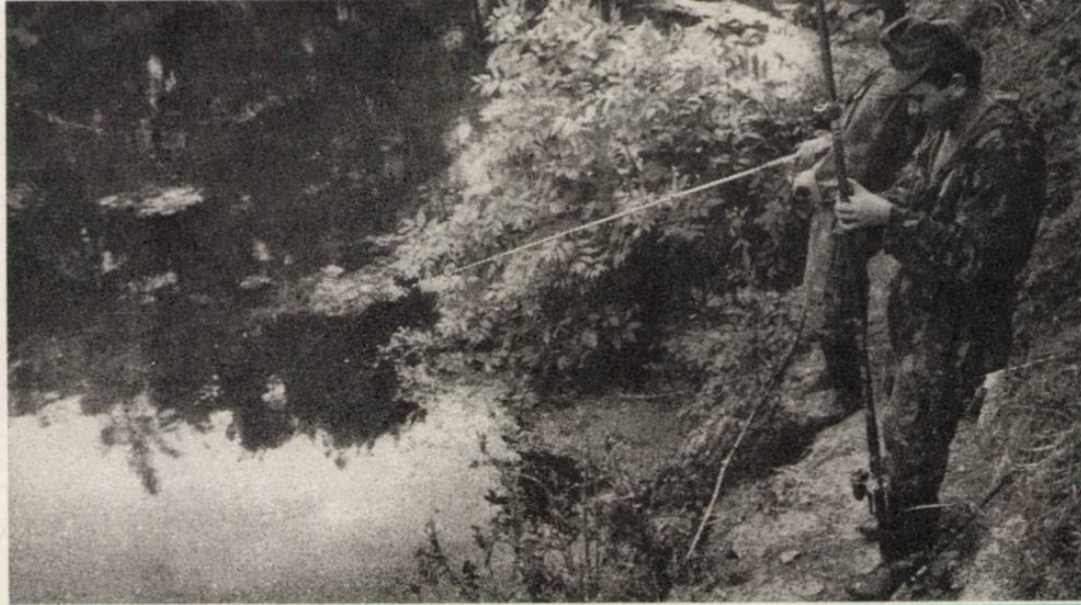
— 1985-ben megalakult a délszláv klub, akkor megkértek — emlékezik vissza —, hogy irányítsam a klubba beolvadt énekkart és a zenekart. Elvállaltam. Addig is ingyen, attól fogva is. Ennek viszonzásaként a tánckar vezetője felajánlotta, hogy a magyar iskolában, ha erre van igény, szívesen vezet táncsoportot. Volt igény. Sőt! A 190 gyerekből 78-an jelentkeztek. Ma a hercegszántói gyermekcsoport 90 fős, vagyis nem szalmaláng lelkesedés volt az. Táncolnak, méghozzá magas színvonalon magyar és különféle néptáncokat, közte természetesen szerb és horvát táncokat is. A kóló népszerűségét magyarázza: ha a községben lagzi van, ott szinte kötelező a pattogó ritmusú délszláv tánc. Érdekes volt tapasztalnom — magyarázza Bognár József —, hogy amikor a délszláv táncokhoz fellépés előtt ruhákat akartunk kölcsönözni, a megkeresettekben felvetődött: adjunk-e vagy ne adjunk? Végül szerencsére a józanabbak álláspontja győzedelmeskedett, azoké akik a jelenséget nem értették félre, és úgy vélekedtek: dicsőség és hasznos számukra, ha a magyarok az ő táncukat is szeretik.

A nemzetiségi politikában akkor járunk el helyesen, ha a nemzetiségiek számára mind szélesebb lehetőségeket biztosítunk, ha hagyományaink ápolását segítjük, sőt ösztönözzük. Hogyha az anyanemzettel való kapcsolatát támogatjuk. Vagyis ha többet biztosítunk számukra, mint önmagunknak. Mert kisebbségben vannak, és ezért érzékenyebbek.

LENGYEL TIBOR

Fazekas határőr és társai ott voltak a délszláv klub felújításánál

A határőrök szabad idejükben horgászhatnak is

GUTI LÁSZLÓ felvételei